

**Stichting Critical Mass
Jaarverslag 2017**

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
1. BESTUURSVERSLAG	1
2. JAARREKENING	
2.1 Balans per 31 december 2017	10
2.2 Winst-en-verliesrekening over 2017	12
2.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	13
2.4 Toelichting op de balans per 31 december 2017	15
2.5 Toelichting op de winst-en-verliesrekening over 2017	18
3. OVERIGE GEGEVENS	
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	21

Jaarverslag Critical Mass

2017

Stichting Critical Mass
Grebbeberglaan 15
Postbus 2036
3500 GA Utrecht
030-2714956
www.criticalmass.nl
info@criticalmass.nl

Doelstelling

Stichting Critical Mass is opgericht in 2005 en heeft statutair tot doel:

'De nieuwsgierigheid van mensen naar zichzelf en naar anderen te stimuleren.'

Nieuwsgierigheid betekent voor ons een open blik naar onszelf en anderen, proberen te begrijpen hoe sociale processen werken en welke rol we daar zelf in spelen.

De stichting beoogt dat doel te verwezenlijken door:

- Het vergroten van het inzicht in de sociale processen die leiden tot samenhang en conflictdynamiek;
- Het organiseren van activiteiten, met name maar niet uitsluitend voor jongeren en professionals die met jongeren werken, gericht op bewustwording, kennisoverdracht en het aanleren van vaardigheden voor conflicthantering;
- Het gebruiken van innovatieve werkvormen en methodieken;
- Het versterken van verbindingen tussen en binnen groepen mensen.

Kortgezegd ontwikkelt Critical Mass interactieve tentoonstellingen, films en games die ogen openen en mensen laten reflecteren op hun eigen houding en gedrag. Zo krijgen we gesprekken (weer) op gang en activeren we mensen om zich in te zetten voor een inclusieve samenleving.

Organisatie

Het team van Critical Mass bestond in 2017 uit:

Directeur	Karen Retera (functiewijziging per 01-03-2017)
Senior Projectleider WIO	Hiske Arts (functiewijziging per 01-03-2017)
Projectleider WIO	Luc Lauwers
Projectmedewerker WIO	Beylula Yosef (tot 1 april 2017)
Projectmedewerker WIO	Nawal Mustafa (juni tot en met oktober 2017)
Projectleider V&V	Merel Tieland en Anouck Wolf (per 01-11-2017)
Trainer/adviseur V&V	Mariam el Maslouhi (tot 15 februari 2017)
Projectmedewerker V&V	Nina Schreefel
Projectleider VVEV	Oulfa Rouached (per 17-04-2017)
Projectmedewerkers VVEV	Bakr el Jaber (juni en juli 2017) en Rajin Alqallih (april tot en met oktober 2017)
Zakelijk medewerker	Anouk van Geffen (per 01-04-2017)

In 2016 is een traject ingezet naar een eenkoppige directie. Creatief directeur en mede-oprichter van Critical Mass, Hiske Arts heeft aangegeven dat haar ambitie niet langer ligt bij de functie van directeur. Zij is zich vanaf 1 maart 2017 gaan richten op de innovatie en ontwikkeling van nieuwe projecten in de functie van senior projectleider. Karen Retera heeft per 1 maart 2017 de functie van Algemeen directeur op zich genomen.

In 2017 boden we binnen onze stichting plek aan zeven stagiaires van relevante opleidingen zoals Toegepaste psychologie, Culturele Antropologie, Pedagogiek. Alle zeven waren volledig geplaatst op het project Expeditie VRIEND&VIJAND.

Daarnaast was er een groep van ongeveer 40 studenten en young professionals vanuit verschillende relevante vakgebieden (bijvoorbeeld Culturele antropologie, Onderwijskunde, Culturele en Maatschappelijke Vorming, Sociaal Pedagogische hulpverlening, Sociale psychologie en lerarenopleidingen) voor ons werkzaam als trainers op het project VRIEND&VIJAND. Zij begeleiden leerlingen door onze confrontatiecontainers.

Tot slot werken we met op freelance basis samen met o.a. ervaren vormgevers, game- en website ontwikkelaars en een poule van ervaren trainers en programmamakers.

Critical Mass heeft als stichting een bestuur dat eindverantwoordelijk is voor alle activiteiten van de stichting.

Het bestuur van Critical Mass bestond in 2017 uit:

Voorzitter Rianne Brouwers (Directeur Filmtheater 't Hoogt)

Penningmeester Arjen Pais (Financieel manager Stadsschouwburg Amsterdam)

Secretaris Jelle Schuilenburg (docent Hogeschool Amsterdam)

Lid Samora Bergtop (o.a. Artistiek leider Made Well Productions)

De bestuursleden werken op vrijwillige basis en ontvangen uitsluitend een vergoeding voor gemaakte onkosten.

Overzicht activiteiten 2017

VRIEND&VIJAND

VRIEND&VIJAND vergroot de sociale veiligheid op scholen door de actiebereidheid van leerlingen, docenten en schoolleiding te stimuleren. Vijf zeecontainers zijn omgebouwd tot 'confrontatiecontainers', waarin op speelse wijze moeilijke onderwerpen als vooroordelen, discriminatie, pesten, buitensluiting, sociale invloed en conflictescalatie bespreekbaar worden gemaakt. Door games, confrontaties en gesprekken met onze trainers, worden scholieren en docenten zich bewust van hun denkbepelden, houding en gedrag, en de consequenties hiervan.

Voorafgaand en tijdens het bezoek aan de confrontatiecontainers voeren we op school een onderzoek uit naar de sociale veiligheid. Deze 'schoolscan' is gebaseerd op de vooraf ingevulde vragenlijsten door leerlingen en docenten (kwantitatieve gegevens) en de terugkoppeling van de trainers die zij per rondleiding doorgeven (kwalitatieve gegevens).

Onze bevindingen presenteren we aan de schoolleiding en docenten tijdens een studiemiddag. Directies, teams en individuele docenten krijgen op deze manier handvatten om zelf actie te ondernemen om de sociale veiligheid te vergroten en te zorgen voor een goede borging binnen bestaande onderwijsprogramma's en het schoolbeleid.

In 2017 heeft VRIEND&VIJAND wederom met succes door het land gereisd en rond de 5.000 leerlingen en docenten bereikt. VRIEND&VIJAND opent ogen en enthousiasmeert leerlingen, docenten en schoolleiders om werk te maken van sociale veiligheid. Door ons werk op Nederlandse scholen zien wij hoe belangrijk het is dat leerlingen, docenten en schoolmanagement gezamenlijk optrekken om de sociale veiligheid te verbeteren. Dit is niet een verandering die in de week dat wij op een school zijn bewerkstelligd kan worden, maar vereist een langere adem. Het vereist blijvende bewustzijn van scholieren, stevige vaardigheden van docenten en visie vanuit het management. In onze werkwijze staat daarom de activering van leerlingen, docenten en schoolleiding centraal.

VRIEND&VIJAND in de klas

Critical Mass wil graag op meerdere scholen, op een vergelijkbare manier, sociale veiligheid op de kaart zetten. Daarom zijn we begin 2017 - naast de reguliere Expeditie VRIEND&VIJAND mét containers - een waardig alternatief gaan ontwikkelen zonder containers, dat in de klas kan worden uitgevoerd. Oftewel: VRIEND&VIJAND in de klas.

April 2017 was de eerste testversie gereed, zowel leerlingen als docenten reageerden hier enorm positief op. Daarnaast hebben we hiermee belangrijke informatie verzameld, die we hebben gebruikt voor de verdere ontwikkeling. Vlak voor de zomervakantie, maar vooral in de periode september-oktober, hebben we zoveel mogelijk losse onderdelen en verschillende combinaties van video's en werkvormen getest met leerlingen, docenten en professionals van verschillende leerjaren, niveaus en achtergronden. Daarnaast hebben we in deze periode, gebaseerd op de uitkomsten van de verschillende tests, de laatste hand gelegd aan de fysieke opdrachten die in de klas worden gedaan en begeleid worden door de docent na afloop van de digitale spellen, alsmede aan de docentenhandleiding. Eind oktober waren we dan ook klaar voor de eerste echte pilots. Deze pilots zijn succesvol verlopen. Vanaf 2018 zal het project aangeboden worden aan scholen. Daarnaast onderzoeken we interessante samenwerkingen met partners die al trajecten hebben lopen binnen scholen en geïnteresseerd zijn om de game in te zetten als gesprekstarter of als aanvulling op hun huidige traject.

VRIEND&VIJAND in de klas bestaat uit vier games, vijftien opdrachten en een onderzoek naar sociale veiligheid op school. Binnen alle video's, games en opdrachten staat de stem van leerlingen centraal; zij bepalen hoe de school verder werkt aan thema's als buitensluiting, ingrijpen, (cyber)pesten en discriminatie en komen tot gezamenlijke afspraken over hoe met elkaar om te gaan.

Met VRIEND&VIJAND in de klas gaan we in op de volgende thema's:

- Alleen (buitensluiting)
- Kleineren (pesten, homofobie)
- Gedoe (racisme, discriminatie, conflicthantering)
- Cyberpesten

Deze onderdelen zijn verdeeld over zes op zichzelf staande lessen, die wél op elkaar aansluiten en elkaar versterken, maar niet perse direct na elkaar behandeld moeten worden. Voor alle lessen geldt dat zij een combinatie zijn van (digitale) video's en keuzes enerzijds en (fysieke) opdrachten en gesprekken in de klas anderzijds, zowel plenair als in groepjes en duo's. Elke les heeft een andere thematiek en een andere benadering van actiebereidheid, handelingsbekwaamheid en preventie.

Verhaal van een vluchteling

In samenwerking met Vredesorganisatie Pax heeft Critical Mass in 2017 gewerkt aan de ontwikkeling van een bijzonder project rondom vluchtelingen. In dit project ondersteunen we, de komende twee jaar, docenten om het gesprek over vluchtelingen met leerlingen aan te gaan en om te gaan met wij-zij denken in de klas. De komst van vluchtelingen naar Nederland maakt veel los in de samenleving, en ook bij jongeren. Op school zien docenten discussies over vluchtelingen soms uit de hand lopen en vinden docenten het vaak moeilijk om hier op een goede manier mee om te gaan. Voor dit project ontwikkelde we een *serious game* waarin leerlingen dilemma's voorgeschoteld krijgen waarmee mensen uit Syrië geconfronteerd worden. Daarnaast komen vluchtelingen naar de klas om hun eigen vluchtverhaal te vertellen, en trainen we docenten en schoolleiding in het bespreekbaar maken van lastige maatschappelijke thema's.

Het startjaar 2017 stond in het teken van ontdekken en ontwikkelen. We zijn op zoek gegaan naar de juiste invulling van de bouwstenen, om het project zo volledig mogelijk aan scholen te kunnen aanbieden. Hierbij heeft Critical Mass zich gefocust op de ontwikkeling van de Serious Game en de training, nabespreking en follow-up voor docenten.

We zijn erg trots dat beide onderdelen inmiddels op de eerste scholen ingezet zijn en dat we, samen met PAX, een bijzonder project hebben ontwikkeld. Het komende jaar zal volop ingezet worden op het vergroten van de afzet van het project, zodat we de komende twee jaar 150 scholen in Nederland gaan bereiken.

Uit de klas (www.uitdeklas.nl)

Moeilijke thema's als vooroordelen, racisme en discriminatie spelen een rol in onze samenleving, en dus ook in de klas. Gesprekken over deze thema's zijn voor iedere leerling, klas, docent én school van belang. Tegelijkertijd is het bespreekbaar maken van thema's als vooroordelen, racisme of discriminatie vaak lastig. Het raakt aan de identiteit van mensen en is daarmee kwetsbaar. Voor leerlingen, maar ook voor docenten. Veel docenten geven aan handelingsverlegen te zijn over hoe ze deze onderwerpen goed moeten bespreken. Twee op de vijf docenten geeft aan behoefte te hebben aan extra scholing om discriminerende uitingen van leerlingen bespreekbaar te maken.

Eind 2015 heeft Critical Mass daarom met steun van de Gemeente Amsterdam en VSB-fonds, Uitdeklas.nl ontwikkeld. Uitdeklas.nl is een webportal voor docenten met games, films en interactieve werkvormen over vooroordelen, discriminatie en racisme. Het gratis materiaal is deels door Critical Mass ontwikkeld, maar we bieden ook materiaal van andere maatschappelijke organisaties aan. Hiermee ondersteunen we docenten om deze soms moeilijke gesprekken met leerlingen aan te gaan.

Uit de klas is een webportal die steeds aangevuld wordt met nieuwe werkvormen, zo ook in 2017. Uitdeklas.nl heeft op dit moment 1.196 actieve gebruikers. Zij hebben opgeteld 3.307 keer een werkvorm gedownload.

21 Maart, Dag tegen racisme en discriminatie

September 2016 is Critical Mass in samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam en ondersteund door de Gemeente Amsterdam, gestart met een project toewerkend naar 21 maart 2017. Dit keer lieten we Amsterdamse jongeren zélf aan het woord. Wat speelt er volgens hen, en welke belangrijke zaken moeten aangepakt worden? We zijn een samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam op aangegaan, om studenten van diverse achtergronden en studierichtingen binnen de Minor Diversiteit hun eigen projecten te laten opzetten en uitvoeren. Om de studenten voor aanvang nog even inhoudelijk bij te spijkeren, heeft Critical Mass een kort 'opleidingstraject' vormgegeven. Na inspiratie en advies van organisaties als IZI Solutions, Mindshakes, New Urban Collective, Zouka Media en Bureau Bolster hebben de studenten onder begeleiding van Critical Mass hun eigen acties en projecten bedacht en uitgevoerd, deze hebben plaatsgevonden op en in aanloop naar 21 maart 2017.

De uiteindelijke projecten van de studenten behandelden thema's als racisme en discriminatie, islamofobie, etnisch profileren, arbeidsmarkt discriminatie en microagressie.

Identity Match

De door Critical Mass ontwikkelde installatie 'Identity Match' confronteert deelnemers met hun eigen vooroordelen, stereotyperingen en de behoefte om mensen in 'hokjes' te stoppen op basis van uiterlijk. Deelnemers worden voor een fotowand met portretten geplaatst. Zij krijgen vragen als 'Wie gelooft in God?', 'Wie valt op mannen?' etc. en zoeken de juiste personen bij de vragen. Vervolgens zien ze door een druk op de knop wie 'ja' hebben geantwoord op deze vraag. Bij hen gaat een licht branden. Op deze manier worden vooroordelen en stereotyperingen op een speelse manier inzichtelijk gemaakt.

In 2017 is Identity Match meerdere keren ingezet en verhuurd aan andere organisaties. De installatie is o.a. als digitale variant ingezet bij een bijeenkomst van de NTR, heeft door het land gereisd als onderdeel van een bewustwordingscampagne van de PvdA, is geplaatst in de tentoonstelling Voorbij Wij en Zij van Fotodok Utrecht en de Museumnacht in de Nieuwe Kerk Amsterdam.

Feest weet wat je viert

In opdracht van het museum Ons Lieve Heer op Solder ontwikkelen we een educatieprogramma voor het basisonderwijs rondom de tentoonstelling "Feest, weet wat je viert". We laten leerlingen uit het basisonderwijs op een laagdrempelige wijze kennismaken met diverse aspecten uit verschillende religies. We gaan hierin uit van de gelijkwaardigheid tussen de religies, waarbij de ervaring, beleving en de betekenis die gelovigen toekennen aan feestdagen en gebedshuizen centraal staat.

In 2017 hebben we het concept ontwikkeld en vooronderzoek gedaan naar de behoeften van docenten en scholen op dit thema. De ontwikkeling van het project vindt plaats in het eerste kwartaal van 2018.

Vooruitblik 2018

Naast de al besproken projecten die voortgezet zullen worden in 2018, willen we in het nieuwe jaar een groot nieuw project ontwikkelen genaamd: De Angstfabriek. We lopen al jaren met het idee om iets groots te ontwikkelen rondom het thema angst in het algemeen en maatschappelijke angsten in het bijzonder.

In ons nieuwe project de Angstfabriek ontwikkelen we een 'fabriek' die klanten als overheden, politieke partijen, bedrijven en organisaties ondersteunt in het professioneel manipuleren van angst, zoals voor terrorisme, Islam, klimaatverandering en voedselveiligheid.

Deze *what if*-ervaring bevindt zich op het snijvlak van een escape room, een theatrale ervaring en een museale installatie, en onderscheidt zich door maatschappelijke impact. De Angstfabriek komt opeenvolgend in Utrecht, Eindhoven en Den Haag te staan.

De Angstfabriek biedt een ervaring waar nog lang over gesproken wordt en langdurig input geeft tot nadenken. Dit versterken we door een verdiepend randprogramma met onder andere inhoudelijke podcasts, prikkelende communicatie, aanvullend educatief materiaal gericht op mediawijsheid en evenementen met lokale partners. Zo worden deelnemers bewust van de invloed en gevolgen van maatschappelijke angst, en krijgen tools om hier op een kritische, doordachte en zelfbewuste manier mee om te gaan.

We starten begin 2018 met de fondsenwerving van dit veelomvattende en daarom ook kostbare project. We hopen voor de zomer te weten of we kunnen starten met ontwikkelen om uiteindelijk in april 2019 de fabriek te kunnen openen voor publiek.

Financiën

We danken hierbij onze opdrachtgevers en de ons ondersteunende fondsen voor de projecten VRIEND&VIJAND en Verhaal van een Vluchteling. Dankzij hun steun kunnen we dit soort belangrijke projecten blijven ontwikkelen en uitvoeren.

Het jaar 2017 heeft Critical Mass een mooie nieuwe langdurige samenwerking gebracht met PAX voor het project Verhaal van een Vluchteling. Dit zorgt samen met de al bestaande langlopende projecten voor meer financiële stabiliteit binnen de stichting. Daarnaast zijn we onveranderd druk geweest met het werven van scholen voor VRIEND&VIJAND. Vorig jaar is het helaas niet gelukt om het benodigde subsidiebedrag volledig te behalen. Hierdoor zijn we genooddaakt geweest om de tarieven voor VRIEND&VIJAND te verhogen, met als gevolg dat het project op korte termijn moeilijker te plaatsen is op scholen. We hopen dat dit volgend jaar beter gaat door de inzet van VRIEND&VIJAND in de klas, dit project kunnen we voor een lager tarief aanbieden door het wegvallen van o.a. transportkosten.

We sluiten 2017 af met positief resultaat van €16.703,79. Dit resultaat wordt toegevoegd aan het eigen vermogen van Critical Mass, dat bedraagt daarmee eind 2017 € 68.002,79

Aangezien wij het belangrijk vinden een (bescheiden) eigen vermogen te hebben om de continuïteit van de werkzaamheden van de stichting te garanderen streven we naar een vermogen van minimaal tien procent van onze totale omzet. Dat is op basis van de huidige omzet aanwezig.

De stichting is afhankelijk van projectsubsidies en werk in opdracht. Dit zorgt voor een voortdurende druk op de organisatie en een noodzaak om te blijven zoeken naar alternatieve financiering. We investeren daarom in het ontwikkelen van langlopende projecten als VRIEND&VIJAND of in de toekomst de Angstfabriek, maar ook in het uitbreiden van ons netwerk van opdrachtgevers. We worden steeds beter gevonden door uiteenlopende opdrachtgevers waaronder musea, goede doelen en andere partijen die gericht bewustzijn willen creëren op moeilijk bespreekbare thema's, binnen de eigen organisatie, bij een specifieke doelgroep of de gehele maatschappij.

2. JAARREKENING

2.1 BALANS PER 31 DECEMBER 2017

(na verdeling exploitatiesaldo)

ACTIVA

		<u>31-12-2017</u>		<u>31-12-2016</u>	
		€	€	€	€
Vaste activa					
Materiële vaste activa	1				
Meubilair en inrichting		432		1.298	
Andere vaste bedrijfsmiddelen		1.841		4.072	
			<u>2.273</u>		<u>5.370</u>
Vlottende activa					
Vorderingen	2		14.585		54.458
Liquide middelen	3		306.368		128.711
			<u>323.226</u>		<u>188.539</u>

PASSIVA

		<u>31-12-2017</u>		<u>31-12-2016</u>	
		€	€	€	€
Stichtingskapitaal	4		68.002		51.299
Kortlopende schulden					
Schulden aan leveranciers en handelskredieten	5	4.930		7.305	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	6	7.560		6.936	
Overige schulden en overlopende passiva	7	242.734		122.999	
			<u>255.224</u>	<u>137.240</u>	
			<u>323.226</u>	<u>188.539</u>	

2.2 WINST-EN-VERLIESREKENING OVER 2017

		2017		2016	
		€	€	€	€
Baten	8		526.966		365.099
Personeelskosten	9	301.237		234.270	
Afschrijvingen materiële vaste activa	10	3.923		31.782	
Overige stichtingslasten	11	205.110		118.332	
			<hr/>		<hr/>
Som der lasten			510.270		384.384
			<hr/>		<hr/>
Resultaat uit activiteiten			16.696		(19.285)
Financiële baten en lasten			8		75
			<hr/>		<hr/>
Exploitatiesaldo			16.704		(19.210)
			<hr/> <hr/>		<hr/> <hr/>

2.3 GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

INFORMATIE OVER DE RECHTSPERSOON

Vestigingsadres en inschrijfnummer handelsregister

Stichting Critical Mass is feitelijk en statutair gevestigd op Grebbeberglaan 15, 3527VX te Utrecht en is ingeschreven bij het handelsregister onder nummer 30204713.

ALGEMENE TOELICHTING

Belangrijkste activiteiten van rechtspersoon

De stichting stelt zich ten doel de nieuwsgierigheid van mensen naar zichzelf en anderen te stimuleren. De stichting beoogt dit doel te verwezenlijken door:

- Het vergroten van het inzicht in de sociale processen die leiden tot samenhang en conflictdynamiek.
- Het organiseren van activiteiten, met name maar niet uitsluitend voor jongeren en professionals die met jongeren werken, gericht op bewustwording, kennisoverdracht en het aanleren van vaardigheden van conflicthantering.

Informatieverschaffing over schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding van Stichting Critical Mass zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 362 lid 1, Boek 2 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

ALGEMENE GRONDSLAGEN VOOR VERSLAGGEVING

De standaarden op basis waarvan de jaarrekening is opgesteld

De jaarrekening is opgesteld in Euro's. Toelichtingen op posten in de balans en de staat van baten en lasten zijn in de jaarrekening genummerd. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met Richtlijn C1 (Kleine Organisaties Zonder Winststreven) van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor jaarverslaggeving.

De waardering van activa en passiva geschiedt, zover niet anders vermeld, tegen nominale waarde.

GRONDSLAGEN

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur en bijzondere waardeverminderingen.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten. Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf

maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het jaar. De opbrengsten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd.

Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Afschrijvingen op materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van gereedheid voor ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Hierbij wordt rekening gehouden met de beperkingen die van toepassing zijn ten aanzien van bedrijfsgebouwen, beleggingsvastgoed, andere materiële vaste activa en geactiveerde goodwill. Over terreinen wordt niet afgeschreven.

Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de toekomstige gebruiksduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

Boekwinsten en verliezen bij verkoop van materiële vaste activa worden onder de post afschrijvingen opgenomen.

Som der kosten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Financiële baten en lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva.

Belastingen over de winst of het verlies

De belasting over het resultaat wordt berekend over het resultaat voor belastingen in de winst-en-verliesrekening, rekening houdend met beschikbare, fiscaal compensabele verliezen uit voorgaande boekjaren en vrijgestelde winstbestanddelen en na bijtelling van niet-aftrekbare kosten. Tevens wordt rekening gehouden met wijzigingen die optreden in de latente belastingvorderingen en latente belastingsschulden uit hoofde van wijzigingen in het te hanteren belastingtarief.

2.4 TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2017

ACTIVA

VASTE ACTIVA

1 Materiële vaste activa

	Containers €	Meubilair en inrichting €	Andere vaste bedrijfs- middelen €	Totaal €
<u>Stand per 1 januari 2017</u>				
Aanschaffingswaarde	46.895	44.040	29.641	120.576
Cumulatieve afschrijvingen	(46.895)	(42.742)	(25.569)	(115.206)
Boekwaarde per 1 januari 2017	-	1.298	4.072	5.370
Mutaties				
Investerings	-	-	826	826
Afschrijvingen	-	(866)	(3.057)	(3.923)
Desinvesteringen aanschaffingswaarde	-	-	(1.033)	(1.033)
Desinvesteringen cumulatieve afschrijvingen	-	-	1.033	1.033
Saldo mutaties	-	(866)	(2.231)	(3.097)
<u>Stand per 31 december 2017</u>				
Aanschaffingswaarde	46.895	44.039	29.434	120.368
Cumulatieve afschrijvingen	(46.895)	(43.607)	(27.593)	(118.095)
Boekwaarde per 31 december 2017	-	432	1.841	2.273
Afschrijvingspercentages	33,3%	33,3%	33,3%	

VLOTTENDE ACTIVA

	<u>31-12-2017</u> €	<u>31-12-2016</u> €
2 Vorderingen		
Handelsdebiteuren	1.587	28.982
Omzetbelasting	701	1.402
Overige vorderingen	12.297	24.074
	<u>14.585</u>	<u>54.458</u>

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Overige vorderingen		
Vooruit betaalde huur	5.433	2.994
Borg	4.356	4.356
Nog te ontvangen bedragen	2.508	16.724
	12.297	24.074
	12.297	24.074

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
3 Liquide middelen		
ASN Bank	4.644	4.621
Triodos bank	301.724	124.090
	306.368	128.711
	306.368	128.711

Opmerking over beperkte vrije beschikbaarheid liquide middelen

De liquide middelen staan ter vrije beschikking aan de stichting.

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
4 Stichtingskapitaal		
Vrij besteedbare reserves	51.298	70.509
Resultaat boekjaar	16.704	(19.210)
	68.002	51.299
	68.002	51.299

KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
5 Schulden aan leveranciers en handelskredieten		
Crediteuren	4.930	7.305
	4.930	7.305
	4.930	7.305

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
6 Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Loonheffing	7.560	6.936
	7.560	6.936
	7.560	6.936

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
7 Overige schulden en overlopende passiva		
Vooruitontvangen subsidie	218.286	76.140
Reservering vakantiegeld	11.378	8.117
Nog te betalen bedragen	10.270	35.842
Ontvangen waarborgsommen	2.800	2.900
	<u>242.734</u>	<u>122.999</u>
	<u><u>242.734</u></u>	<u><u>122.999</u></u>

Voorstel resultaatverwerking

Het bestuur van de stichting stelt voor om het batig saldo over 2017 ad € 16.704 toe te voegen aan de vrij besteedbare reserves. Vooruitlopend op de vaststelling door het bestuur is dit voorstel reeds in de jaarrekening verwerkt.

2.5 TOELICHTING OP DE WINST-EN-VERLIESREKENING OVER 2017

	2017	2016
	€	€
8 BATEN		
Baten	526.966	365.099
	526.966	365.099
	2017	2016
	€	€
Baten		
Subsidie baten	358.478	165.303
Werk in opdracht	167.142	196.736
Giften en donaties	100	3.060
Overige baten	1.246	-
	526.966	365.099
	2017	2016
	€	€
9 PERSONEELSKOSTEN		
Lonen en salarissen	240.640	168.669
Sociale lasten en pensioenlasten	39.963	29.548
Overige personeelskosten	20.634	36.053
	301.237	234.270
	2017	2016
	€	€
10 AFSCHRIJVINGEN MATERIËLE VASTE ACTIVA		
Afschrijving containers	-	10.831
Afschrijving meubilair en inrichting	866	13.483
Andere vaste bedrijfsmiddelen	3.057	8.070
	3.923	32.384
Boekwinst inventaris	-	(602)
	3.923	31.782

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	€	€
11 OVERIGE STICHTINGSLASTEN		
Huisvestingskosten	14.644	13.882
Exploitatiekosten	158.837	122.389
Kantoorkosten	2.303	3.932
Algemene kosten	29.326	20.245
Diverse baten en lasten	-	(42.116)
	<u>205.110</u>	<u>118.332</u>

Utrecht, 12 april 2018

R.J. Brouwers
Voorzitter

A. Pais
Penningmeester

J. Schuilenburg
Bestuurder

S.S.R. Bergtop
Bestuurder

3. OVERIGE GEGEVENS

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Stichting Critical Mass

A. Verklaring over de jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Critical Mass te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Critical Mass per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de winst-en-verliesrekening over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Critical Mass zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW vereist is.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De met governance belaste personen zijn verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amsterdam, 12 april 2018

Londen & Van Holland
Registeraccountants en Belastingadviseurs

(was getekend)
C.J.H. Bijvoet RA